

Το Μεγάλο μας τσίρκο: Η διαδραστική αφήγηση μιας ιστορικής παράστασης

Στη μνήμη του Κώστα Καζάκου

Μελίνα Πλαστή, Νατάσα Παπαδοπούλου

Περίληψη: Το Θεατρικό Εργαστήρι στο Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης, με αφορμή την επέτειο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου παρουσίασε στις 16 Νοεμβρίου 2020 διαδικτυακά –εξαιτίας της πανδημίας– ένα αφιέρωμα στην ιστορική παράσταση *Το μεγάλο μας τσίρκο* του Ιάκωβου Καμπανέλλη που παίχτηκε το καλοκαίρι του 1973 στο θερινό θέατρο Αθήναιον από το θίασο Κώστα Καζάκου και Τζένης Καρέζη, ενώ η χώρα βρισκόταν υπό δικτατορικό καθεστώς. Το σκελετό της παρουσίασης αποτέλεσε η αφήγηση του Κ. Καζάκου, παλαιότερα, στην εμψυχώτρια του εργαστηρίου Μ. Πλαστή, σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της συγγραφής του έργου, τη σύνδεσή του με την κοινωνική και πολιτική κατάσταση, την παράσταση και τις διαστάσεις που έλαβε, καθώς από ένα σημείο κι έπειτα έπαψε πλέον να είναι απλώς ένα καλλιτεχνικό γεγονός και η συμμετοχή του κοινού πήρε τη μορφή λαϊκών συγκεντρώσεων και διαμαρτυριών κατά της χούντας των συνταγματαρχών.

Το υλικό διαμορφώθηκε σε συνδυασμό με θεωρητικά κείμενα και κριτικές για την παράσταση και με προβολή σωζόμενου οπτικού και ακουστικού υλικού-ντοκουμέντων.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτικό θέατρο, θέατρο ως κοινωνικό φαινόμενο

Εισαγωγή

Το *Μεγάλο μας τσίρκο*, σε κείμενα και στίχους τραγουδιών του Ιάκωβου Καμπανέλλη και μουσική του Σταύρου Ξαρχάκου, ανέβηκε για πρώτη φορά το καλοκαίρι του 1973, ενώ η χώρα βρισκόταν ακόμα υπό δικτατορικό καθεστώς, στο θερινό θέατρο Αθήναιον από το θίασο Κώστα Καζάκου και Τζένης Καρέζη.⁷⁰ Η παράσταση αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία του θεάτρου μας χάρη στη μορφή και το περιεχόμενο του έργου αλλά και εξαιτίας της πολιτικής συγκυρίας. Τα κείμενα σε πρόζα

⁷⁰ Το *Μεγάλο μας τσίρκο* δημοσιεύτηκε ολόκληρο το 1975 από τις εκδόσεις Ερμείας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέχονται στην έκδοση αυτή, το έργο ανέβηκε στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1973 στο θέατρο Αθήναιον και τον ίδιο χειμώνα στο θέατρο Ακροπόλ. Το καλοκαίρι του 1974 δόθηκαν επτά παραστάσεις στη Θεσσαλονίκη στο Palais des sports και ακολούθησε περιοδεία σε διάφορες πόλεις και χωριά της επικράτειας. Το χειμώνα του 1974-1975 η παράσταση παρουσιάστηκε σε πόλεις και χωριά της Γερμανίας. Συντελεστές ήταν οι Κ. Καζάκος (σκηνοθεσία), Φ. Πατρικαλάκης (σκηνικά-κοστούμια), Ε. Σπαθάρης (θεατρικός διάκοσμος) και Μ. Κυνηγού (διδασκαλία χορού και ομαδικής κίνησης). Έπαιξαν οι ηθοποιοί Τζένης Καρέζης, Κώστας Καζάκος, Διονύσης Παπαγιαννόπουλος, Σπύρος Κωνσταντόπουλος, Χρήστος Καλαβρούζος, Νίκος Κούρος, Τίμος Περγλέκας, Θάνος Παπαδόπουλος, Αριστούλα Ελληνούδη, Τάσος Λέρτας, Νίκος Γκλαβάς, Λάκης Γκέκας, Ιωάννα Μουρούζη, Κίμων Μουζενίδης, Γιώργος Παπαδόπουλος, Βασίλης Κολοβός, Μάνια Κολιανδρή, Νίκος Πόγκας, Ρήγας Αξελός, Μάνος Βενιέρης, Δημήτρης Τσοϊδάκης, Λάμπρος Μαργιόλης, Γιώργος Βερλής, Τάσος Πολυχρονόπουλος, Δημήτρης Βασματζής, Λίνα Μπαμπατσιά, Μάριος Αρβανιτάκης, Γιάννα Ανδρεοπούλου, Δημήτρης Ταγιάς, Λάκης Σαμαράς, Πάρη Βασιλάκη, Ελένη Τζιούνη, Μπάκης Παρίσης, Μαίρη Λάφη, Γιώργος Δημητριάδης. Τραγουδίσαν οι Νίκος Ξυλούρης στην Αθήνα, και Δημήτρης Κατοίκος και ο Νίκος Δημητράτος στη Θεσσαλονίκη και στις περιοδείες Ελλάδας και εξωτερικού, με συνοδεία ορχήστρας επί σκηνής υπό τη διεύθυνση του Σ. Ξαρχάκου. Στις παραστάσεις που δόθηκαν στη Θεσσαλονίκη υπήρχαν και άλλες αλλαγές στους συντελεστές αλλά και στα κείμενα, όπως προκύπτει από το σχετικό πρόγραμμα που είχε διαθέσει στη Μ. Πλαστή κατά την περίοδο της έρευνας η κ. Ουρανία Ξυλούρη από το προσωπικό της αρχείο.

εναλλάσσονταν με τα τραγούδια, σε έναν παρωδιακό διάλογο με την ιστορία, καταγγέλλοντας συγχρόνως τον τρόπο άσκησης εξουσίας από τους συνταγματάρχες. Η ανταπόκριση και η συμμετοχή του κόσμου στην παράσταση ήταν τεράστια και πλήθος θεατές συγκεντρώνονταν κάθε βράδυ μέσα και έξω από το θέατρο για να την παρακολουθήσουν υπό το άγρυπνο βλέμμα της αστυνομίας και της ΕΣΑ. Από ένα σημείο κι έπειτα, το θέαμα έπαψε να είναι ένα καθαρά καλλιτεχνικό γεγονός και μετατράπηκε σε πόλο αντίστασης, με λαϊκές συγκεντρώσεις και καθημερινές διαμαρτυρίες κατά της χούντας. Βρισκόμαστε λίγους μήνες πριν από την εξέγερση του Πολυτεχνείου και έχουν ήδη προηγηθεί τα γεγονότα της Νομικής.

Η διαδικτυακή διάδραση από το θεατρικό εργαστήριο στο Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης

Το θεατρικό εργαστήριο που λειτουργεί από το 2017 στο Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης παρουσίασε ένα αφιέρωμα στην ιστορική αυτή παράσταση στις 16 Νοεμβρίου του 2020, παραμονή της επετείου της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Λόγω της πανδημίας και της απαγόρευσης όλων των ζωντανών θεαμάτων και δράσεων, η παρουσίαση έγινε διαδικτυακά μέσω της πλατφόρμας zoom με απευθείας σύνδεση με τη σελίδα του Μυρμηγκιού στο φέισμπουκ (<https://www.facebook.com/tomirmigi>).⁷¹

Με στόχο να δώσουμε στο κοινό μας ένα πλαίσιο ερμηνείας και κατανόησης του έργου και της παράστασης, ξεκινήσαμε με ένα απόσπασμα κειμένου του καθηγητή Δ. Τσατσούλη,⁷² στο οποίο αναλύεται η κοινωνική λειτουργία του θεάτρου και ο ρόλος που καλείται να παίζει αυτό στην άσκηση κοινωνικής και πολιτικής κριτικής σε περιόδους κρίσης. Το θέατρο αποτελεί ένα είδος καθρέφτη της κοινωνίας που το παράγει, όπου οι θεατές δεν αναγνωρίζουν μόνο την κοινωνία μέσα στην οποία υπάρχουν αλλά και αυτοαναγνωρίζονται. Μία δηλαδή από τις λειτουργίες του θεάτρου είναι και ο ρόλος του ως κοινωνικοποιημένου μηχανισμού, εφόσον μπορεί να μεταδώσει αξίες και κανόνες που διαμορφώνουν συνειδήσεις. Συγχρόνως όμως το θέατρο λειτουργεί και ως ένα είδος κοινωνικού ελέγχου μέσω της κριτικής –άμεσης ή έμμεσης– που ασκεί σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Το τελευταίο μπορεί να γίνει πιο εμφανές σε περιόδους κατά τις οποίες αυταρχικά καθεστώτα επιβάλλουν λογοκρισία σε κάθε κοινωνική και πολιτική κριτική. Τότε ακριβώς το θέατρο, όπως και οι άλλες μορφές τέχνης, αναλαμβάνουν πολύ έντονα τη λειτουργία της άσκησης του έμμεσου κοινωνικού ελέγχου. Ως παράδειγμα τέτοιου θεάτρου αναφέρει ο καθηγητής Δ. Τσατσούλης το *Μεγάλο μας τσίρκο* του Ιάκωβου Καμπανέλλη.

Ακολούθησε μια σύντομη παρουσίαση του έργου, στην οποία δώσαμε έμφαση στον σπονδυλωτό του χαρακτήρα. Το έργο αποτελείται από δεκαπέντε επεισόδια στα οποία παρεμβάλλονται εννέα τραγούδια, που ακούγονται είτε αυτοτελή είτε σε μορφή διαλόγου με το κείμενο. Η περιδιάβαση της ελληνικής ιστορίας ως βασική θεματική-άξονας του έργου εξελίσσεται δραματουργικά με τη χρήση του συγγραφικού τεχνάσματος των ερωταποκρίσεων, με το οποίο οι δύο πρωταγωνιστές, ένας τρόφιμος ψυχιατρείου –ο Ρωμιάς (Κ. Καζάκος)– κι ένα χαμίνι –το Ρωμιάκι (Τζ. Καρέζη)– παρουσιάζουν από επεισόδιο σε επεισόδιο τους σημαντικούς σταθμούς της

⁷¹ Την εμπνέουσα του θεατρικού εργαστηρίου καθώς και την παρουσίαση του αφιερώματος είχε η Μελίνα Πλαστή. Έλαβαν μέρος οι Ελίνα Βλαχοκώστα, Ζαχαρίας Δημητρίου, Γιάννης Παπαδόπουλος, Νατάσα Παπαδοπούλου και Γιώργος Ρεντζής. Τεχνική υποστήριξη Γρηγόρης Τσαρδανίδης.

⁷² Τσατσούλης, Δ. (1999). *Σημειολογικές προσεγγίσεις του θεατρικού φαινομένου*. Ελληνικά Γράμματα, σσ. 14-15.

ιστορίας του λαού μας. Ανάλογη σπονδυλωτή μορφή επιδιώξαμε να δώσουμε και στο διαδικτυακό μας αφιέρωμα.

Αξονα του αφιερώματος αποτέλεσε η αφήγηση της ιστορίας του έργου και της παράστασης από τον Κ. Καζάκου τον Μάιο του 2004 στην εμψυχώτρια του εργαστηρίου Μ. Πλαστή, στο πλαίσιο εργασίας⁷³ της κατά τη διάρκεια της φοίτησής της στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών. Η αφήγηση αυτή παρουσιάστηκε χωρισμένη σε επιμέρους ενότητες εναλλάξ από τους άντρες της ομάδας. Και παρουσιάστηκε αυτούσια, επειδή κρίναμε ότι χάρη στην προφορικότητα του λόγου που τη χαρακτηρίζει εισάγει τον ακροατή απευθείας στο κλίμα του έργου, της παράστασης αλλά και της εποχής. Ο αφηγητής ξεκινάει από τον τρόπο που ο Καμπανέλλης εμπνεύστηκε και δούλεψε το έργο συνδέοντάς το με την κοινωνική και πολιτική κατάσταση των ημερών του και συνδυάζοντας την επιθεώρηση με το μπρεχτικό σπονδυλωτό έργο: από την επιθεώρηση πήρε το νούμερο και από τον Μπρεχτ το σχολιαστικό τραγούδι. Όπως τονίζει, αυτό το μπρεχτικό στοιχείο της παράστασης είναι και γενικά έντονο και χαρακτηριστικό στη δραματουργία του Ι. Καμπανέλλη. Στη συνέχεια δίνει με ζωηρές και γλαφυρές περιγραφές μια συνολική εικόνα της διαδικασίας για την προετοιμασία και το ανέβασμα του έργου, όπως και για τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο θίασος και οι συντελεστές με τη λογοκρισία και το καθεστώς των συνταγματαρχών. Μιλάει επίσης για τον αντίκτυπό του και τη συμμετοχή του κοινού, που σιγά σιγά έδωσε στις παραστάσεις μορφή λαϊκών συγκεντρώσεων και διαμαρτυριών κατά της χούντας. Κατόπιν αναφέρεται στην ενότητα του θιάσου και όλων των συντελεστών που, παρά τις τρομακτικές δυσκολίες και τη σύλληψη της Τζένης Καρέζη και του ίδιου από τη χούντα, προχώρησαν ανυποχώρητοι στο ανέβασμα του έργου. Η προετοιμασία του είχε κρατήσει δύο ολόκληρα χρόνια, ωστόσο, λόγω της λογοκρισίας, ο Καμπανέλλης μαζί με το θιασαρχικό ζεύγος πραγματοποιούσαν συνεχώς αλλαγές στα κείμενα (για παράδειγμα, το τέχνασμα με το Ρωμίο και το Ρωμιάκι προτάθηκε από τους πρωταγωνιστές και υιοθετήθηκε από το συγγραφέα μόλις μία εβδομάδα πριν από την πρεμιέρα). Δίνει επίσης και άλλες πολύτιμες πληροφορίες για τον τρόπο που αντιμετώπισε ο θίασος τη λογοκρισία, για το ρόλο της ορχήστρας και του ίδιου του διευθυντή της, του Σ. Ξαρχάκου, που ξεσήκωνε κάθε βράδυ το κοινό, για τα συνθήματα του *Τσίρκο* που αν και αναφέρονταν στον Όθωνα, τον Μακρυγιάννη και τον Καλλέργη, συνδέθηκαν άμεσα με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου και υιοθετήθηκαν από τους εξεγερμένους φοιτητές.

Διακόπτοντας τη ροή της αφήγησης, και όπου τα λεγόμενα του Κ. Καζάκου μάς οδηγούσαν θεματικά, οι γυναίκες της ομάδας παρουσίασαν αποσπάσματα από θεωρητικά κείμενα, κριτικές και συγγράμματα που αναφέρονται στο έργο και τους συντελεστές της παράστασης.⁷⁴ Σε αυτά, για παράδειγμα, ο Κ. Γεωργουσόπουλος⁷⁵ χαρακτηρίζει το *Μεγάλο μας τσίρκο* «σειρά σατιρικών νούμερων που ξεμπρόστιαζαν τις μεγάλες απάτες της πολιτικής μας ιστορίας και εξεθείαζαν τις λίγες και αιματωμένες στιγμές της λαϊκής ηρωικής παρουσίας» και τονίζει ότι «μέσα στη φθίνουσα αλλά ισχυρή ακόμη το 1973 (το καλοκαίρι πριν το Πολυτεχνείο) δικτατορία των φαιδρών συνταγματαρχών, η απόφαση του Καμπανέλλη, του Καζάκου και της Καρέζη με τον Παπαγιαννόπουλο να παρουσιάσουν την ιστορία μας [...] ως νούμερα επιθεώρησης ήταν

⁷³ Εργασία με τίτλο «Το μεγάλο μας τσίρκο», για το μάθημα «Σημαντικές μουσικές επενδύσεις Ελλήνων συνθετών σε θεατρικές παραστάσεις» με καθηγητή τον Ν. Μάμαλη.

⁷⁴ Γεωργουσόπουλος, Κ. (2003). «Η ιστορία του μπερντέ». C/d *Το μεγάλο μας τσίρκο*. EMI, σσ. 16-20· Βήχος, Π. (2002, 20 Απριλίου). «Νίκος Ξυλούρης: ο “Αρχάγγελος” της Κρήτης». <https://bhxos.tripod.com/ksilouris1.htm>· Χαράλαμπος, Χ. (2003). *Νίκος Ξυλούρης: Με τη χορδή της λύρας*. Εξάντας, σ. 223 κ.έ.

⁷⁵ Γεωργουσόπουλος, Κ. (2003), σ. 16.

τολμηρή». Όπως πολύ αργότερα αναφέρει η Κ. Γεωργακάκη,⁷⁶ ο Καμπανέλλης με το *Τσίρκο* «εγκαινίασε το ιδιόμορφο είδος της Ιστορικής Επιθεώρησης». Ο χαρακτηρισμός όμως του έργου ως επιθεώρησης—έστω και ιστορικής—θα απορριπτόταν τότε από τους συντελεστές της παράστασης, καθώς ακόμη και σήμερα δεν θα προκαλούσε ευνοϊκά σχόλια για μια παράσταση που έγινε μύθος. Σε άλλο σημείο της διαδραστικής μας περφόρμανς παρουσιάστηκε απόσπασμα της κριτικής της Ειρ. Καλκάνη στην *Απογευματινή*⁷⁷ που αναφέρεται στους στίχους «που συνοδεύουν τις κομματιαστές σκηνές από τη μακραίωνη ιστορία», χαρακτηρίζοντάς τους «έξοχους και από τους ωραιότερους του Καμπανέλλη» στους οποίους η μουσική του Ξαρχάκου προσέδωσε την κατάλληλη μελωδία, ενώ το τραγούδι που ο Ξυλούρης «λάλησε» στημένος πάνω στη σκηνή σαν «δαμασκή σπαθί» αποτέλεσε κατά την κριτικό «μια γνήσια εικόνα της αρχοντιάς και της τέχνης του λαού μας» και συγχρόνως μια «απόδειξη του τι λογής είναι αυτός ο πολύπαθος λαός».

Σε ανάλογα σημεία προβάλαμε επίσης βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα και ηχητικά αρχεία από το YouTube με τραγούδια, μαγνητοφωνημένα στιγμιότυπα και φωτογραφίες.⁷⁸ Τα εμβόλιμα αυτά κομμάτια προσέδωσαν στη δράση ένα ζωντανό χαρακτήρα που από τη μια πλευρά μπορούσε να θυμίσει την παράσταση σε αυτούς που την είχαν παρακολουθήσει ζωντανά τότε και από την άλλη, μέσω της προβολής των ντοκουμέντων, να τεκμηριώσει την αφήγηση και να μεταφέρει τη μοναδική ατμόσφαιρα της παράστασης στους νεότερους που δεν την είχαν δει στο θέατρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η έναρξη του έργου, όπου ο Ρωμιάς και το Ρωμιάκι εισάγουν απευθείας τους θεατές στη «μη υπόθεσή» του: Όπως δηλώνουν, «το έργο μας μόνον υπόθεση και πυροτεχνήματα δεν έχει» αλλά, καθώς «ήτο αδύνατον να τεθεί υπό περιορισμόν», έχει «μουσική, χορό, τραγούδι» για να ακουστούν όσα δεν μπορούν να ειπωθούν με λόγια.

Η επιτέλεση της αφήγησης

Η διαδικτυακή παρουσίαση της ιστορικής αυτής παράστασης από το θεατρικό εργαστήρι στο Μυρμήγκι είχε μεγάλη και απρόσμενη ανταπόκριση. Καθώς ήταν η πρώτη απόπειρα του εργαστηρίου να παρουσιάσει διαδικτυακά τη δουλειά του, μιας και λόγω της πανδημίας απαγορευόταν κάθε ζωντανή δράση, το στοίχημα ήταν διπλό. Από τη μια πλευρά, δηλαδή, έπρεπε να βρεθούν κατά τη διάρκεια των προβών όλες οι τεχνικές της θεατρικής προσαρμογής ενός τέτοιου εγχειρήματος και από την άλλη, η δημόσια παρουσίαση του συγκεκριμένου θεάματος την

⁷⁶ Γεωργακάκη, Κ. (2015). *Βίος και πολιτεία μιας γηραιάς κυρίας στην επταετία: Επιθεώρηση και δικτατορία (1967-1974)*. Εκδόσεις Ζήτη, σσ. 163-164.

⁷⁷ Καμπανέλλης, Ι. (1975). *Το μεγάλο μας τσίρκο*, παράρτημα. Ερμείας.

⁷⁸ Με τη σειρά που προβλήθηκαν και ακούστηκαν: «Καλήν εσπέραν», <https://www.youtube.com/watch?v=rWn6uwwxTbo>· «Εναρξίς», https://www.youtube.com/watch?v=GUzVZAp7Seg&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=4&t=4s· «Το μεγάλο μας τσίρκο – Πλάνα από την παράσταση», https://www.youtube.com/watch?v=nxKZNppM4zA&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=1· «Το μεγάλο μας τσίρκο – Σπάνιο απόσπασμα», https://www.youtube.com/watch?v=XDR5sO6XJm0&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=2· «Μαρμαρωμένη βασιλιά», https://www.youtube.com/watch?v=pH2tWzYuY1M&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=6· «Φίλοι κι αδέρφια», <https://www.youtube.com/watch?v=dRTs1bvXBlk>· «Σύνταγμα 3ης Σεπτέμβρη», https://www.youtube.com/watch?v=l869XshiWS0&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=7&ab_channel=MadUtopians· «Τα του Κολοκοτρώνη», https://www.youtube.com/watch?v=N5116mGMQS8&list=PLZWqQFwuTD6Png_ewZYb1LbtT7WfMqJR&index=3· «Το προσκύνημα», <https://www.youtube.com/watch?v=Ni4xNs-NCLc>

παραμονή της εξέγερσης του Πολυτεχνείου άξιζε ασφαλώς να προκαλέσει και να κρατήσει ζωντανό το ενδιαφέρον των διαδικτυακών θεατών. Παρά λοιπόν τα τεχνικά προβλήματα, που δεν ήταν δυνατόν να έχουν προβλεφθεί, το κοινό ήταν πολυάριθμο, σταθερό, και παρακολούθησε όλη τη δράση με αμείωτο ενδιαφέρον. Αυτό είμαστε σε θέση να το εκτιμήσουμε καθώς σε όλη τη διάρκεια της παρουσίασης μέσω της σελίδας του Μυρμηγκιού στο φέισμπουκ έφταναν ενθαρρυντικά και θετικά σχόλια και εικονίδια της διαδικτυακής γλώσσας (like κτλ.). Ακόμη, στο χρόνο που δόθηκε για συζήτηση μετά την παρουσίαση, εκφράζονταν –πάλι μέσω των διαδικτυακών σχολίων– απόψεις και απορίες, με αποτέλεσμα η συζήτηση, παρότι διαδικτυακή, να αποκτήσει τελικά πολύ ζωντανό χαρακτήρα. Μάλιστα στο κοινό που παρακολουθούσε βρέθηκε και μια ηθοποιός της παράστασης, όπως η ίδια μας δήλωσε μέσω των σχολίων, γεγονός που έδωσε μεγάλη χαρά και συγκίνηση στους συμμετέχοντες.

Συμπερασματικά

Ο συνδυασμός του αρχαιικού υλικού με την τεκμηρίωση που επιτελούσαν οι ηθοποιοί του εργαστηρίου αποτέλεσε ένα ιδιότυπο διαδικτυακό θέαμα, συνδέοντας το θεατρικό γεγονός τόσο με την πρόσληψή του όσο και με την πραγματική ιστορία του. Θα μπορούσε δηλαδή το όλο εγχείρημα, έτσι όπως αποτυπώθηκε, να χαρακτηριστεί ως μια *lecture performance*, όπου τα οπτικά ντοκουμέντα συνδέθηκαν με τα αντίστοιχα γραπτά (δημοσιεύματα, κριτικές) αλλά και την προφορική αφήγηση της ιστορίας της παράστασης από τον Κ. Καζάκο, συναπαρτίζοντας ένα ενιαίο σύνολο παράλληλης τεκμηρίωσης οπτικού-ηχητικού υλικού και λόγου.

Η επιτελεστική αυτή παρουσίαση των τεκμηρίων φάνηκε να ενδιαφέρει πολύ όσους την παρακολούθησαν, αλλά και να συνδέει το νήμα με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου και το ρόλο που έπαιξε η παράσταση στη συνείδηση του κόσμου κατά της χούντας των συνταγματαρχών. Οι προβολές της συνεχίστηκαν για μεγάλο διάστημα και είναι ακόμη εφικτές, καθώς το βίντεο παραμένει αναρτημένο στον διαδικτυακό τόπο ως ένα είδος αντίδοτου για τη στέρση των ζωντανών δράσεων τον καιρό της πανδημίας. Η ίδια η δράση αποτέλεσε την απαρχή μιας σειράς ανάλογων παρουσιάσεων από το θεατρικό εργαστήριο στο Μυρμήγκι, που δεν σταμάτησε καθόλου τη δραστηριότητά του όσο διαρκούσαν οι απαγορεύσεις της πανδημίας. Αντίθετα, αποπειράθηκε να ενώσει τις διαδικτυακές συναντήσεις με τις ζωντανές (όταν ήταν εφικτό), με στόχο αφενός τη χωρίς διακοπή συνέχιση των εργασιών του, αλλά και αφετέρου την αξιοποίηση του νέου υβριδικού είδους (ζωντανό-διαδικτυακό) ως ενός ακόμη πειραματισμού για τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους μπορούμε τελικά να δημιουργούμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βήχος, Π. (2002, 20 Απριλίου). «Νίκος Ξυλούρης: ο “Αρχάγγελος” της Κρήτης». <https://bhxos.tripod.com/ksilouris1.htm> όπως ανακτήθηκε στις 10/9/2022.
- Γεωργακάκη, Κ. (2015). *Βίος και πολιτεία μιας γηραιάς κυρίας στην επταετία: Επιθεώρηση και δικτατορία (1967-1974)*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.
- Γεωργουσόπουλος, Κ. (2003). «Η ιστορία του μπερντέ». C/d *Το μεγάλο μας τσίρκο*. ΕΜΙ.
- Καμπανέλλης, Ι. (1975). *Το μεγάλο μας τσίρκο*. Αθήνα: Ερμείας.

Τατσούλης, Δ. (1999). *Σημειολογικές προσεγγίσεις του θεατρικού φαινομένου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χαραλάμπους, Χ. (2003). *Νίκος Ξυλούρης: Με τη χορδή της λύρας*. Αθήνα: Εξάντας

Βιογραφικό: Η Μελίνα Πλαστή είναι νομικός και θεατρολόγος. Διετέλεσε αντιπρόεδρος του ΠΕΣΥΘ και υπεύθυνη Επικοινωνίας, Πολιτισμού και Νομικών Υποθέσεων. Ιδρυτικό μέλος και επί πολλά χρόνια Πρόεδρος του Συλλόγου Αποφοίτων του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών. Έχει συμμετάσχει σε πολυάριθμα συνέδρια, ημερίδες, σεμινάρια, συνδιασκέψεις ως συντονίστρια, εισηγήτρια, μέλος οργανωτικών επιτροπών. Έχει εμπυλώσει θεατρικά εργαστήρια και δρώμενα σε κοινωνικά δίκτυα, ευαίσθητους και δημόσιους χώρους. Είναι ενεργό μέλος του Πανελλήνιου Δικτύου για το Θέατρο στην Εκπαίδευση. Ιδρυτικό μέλος της Ακτιβιστικής Ομάδας Θεάτρου του Καταπιεσμένου.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail <melina.plasti@gmail.com>

Βιογραφικό: Η Νατάσα Παπαδοπούλου είναι επιμελήτρια κειμένων και μεταφράστρια, ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου Μεταφραστών – Επιμελητών – Διορθωτών. Συμμετέχει στο Μυρμήγκι – Στέκι Αλληλεγγύης Κυψέλης και τις πολύπλευρες δράσεις του από την ίδρυσή του, το 2012, καθώς και στις δράσεις του θεατρικού του εργαστηρίου από το ξεκίνημά του έως σήμερα.

Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail <natasa.papadopoulos@gmail.com>